

Fond za humanitarno pravo Istraživanje i dokumentacija

67 Makenzijeva, 11110 Beograd, Srbija i Crna Gora
Tel/Fax: +381 11 3444 313
+381 11 3444 314
Email: office@hlc.org.yu
Home Page: <http://www.hlc.org.yu>

HlcIndexOut: 019-082-1
Beograd, 20. jun 2005.

Srebrenica – van osnovane sumnje

Konferencija, 11. jun 2005. godine, Beograd

Fond za humanitarno pravo je na konferenciji pod nazivom Srebrenica – van osnovane sumnje, 11. juna u Beogradu zatražio od republičke Vlade da Srbija prestane da bude sklonište za haškog optuženika Ratka Mladića, i da preuzme odgovornost za zločine koji su počinjeni u ime države i građana Srbije. Prepodnevni deo konferencije bio je posvećen upoznavanju domaće javnosti sa dokazima na kojima se zasniva presuda generalu Radislavu Krstiću. U popodnevnom delu, majke iz Srebrenice svedočile su o događajima od 11. i 12. jula 1995. godine, kada su srpske snage odvojile njihove sinove i odvele u nepoznatom pravcu. Minutom ćutanja, prvi put u Srbiji, odata je pošta žrtvama zločina koji je počinjen u Srebrenici.

Otvarajući konferenciju izvršni direktor Fonda za humanitarno pravo Nataša Kandić je ocenila da su nedavna tribina na Pravnim fakultetu i video snimak ubistava šestorice srebreničkih Muslimana na planini Treskavica u selu Godinjske Bare, doprineli izvesnim promenama u Srbiji posle desetogodišnjeg ćutanja o Srebrenici, ali da „ono što se i dalje događa pokazuje da u institucijama postoji još uvek volja da se zadrži dobar odnos sa snagama iz Miloševićevog vremena”:

„Sa nama nema predstavnika vlade i parlamenta Republike Srbije, ali to ne umanjuje našu nameru i svakog ovde učesnika da u okviru onoga što je započeto u Srbiji nastavimo dalje. Nećemo dozvoliti poricanje činjenica da je u Srebrenici počinjen genocid. Ono što hoćemo i tražimo, to je puna zvanična istina o Srebrenici i, naravno, drugim počinjenim zločinima, priznanje žrtava i njihovo poštovanje. Mi imamo u parlamentu i sa predsednikom parlamenta jednu nedoličnu igru sa odgovornošću Srbije za zločine u prošlosti. Ako Parlament Srbije donese deklaraciju kojom će generalno da osudi sve zločine, onda će pokazati da zapravo nije spreman da se odrekne Miloševićevog nasleđa.”

U tom smislu se i Ivana Dulić-Marković, ministar poljoprivrede u Vladi Srbije, u svoje lično ime založila da parlament Srbije ne usvoji tekst u kome će se načelno osuditi svi zločini počinjeni tokom devedesetih na prostoru nekadašnje Jugoslavije, umesto jasnog određivanja prema masakru u Srebrenici:

„Sve reči protiv zločina, sve velike i snažne reči, trebala sam da kažem pre nego što su se zločini desili. Sad je, naravno, kasno. Trebali smo svi, trebala sam i ja glasnije i hrabrije

da govorim protiv politike i okruženja koje je ljudima dalo legitimitet da se iz običnih ljudi pretvore u zveri, i opet pravo da se iz zveri pretvore u jedne od nas. Molim poslanika koji mene zastupa u Skupštini, da ne glasa za usaglašenu deklaraciju da svi mi sve, a posle toga ništa. Jer moja krivica ili bilo čija krivica ili zločin ili kazna, ne može se usaglasiti.”

FHP je pozvao premijera i predsednika Srbije da otvore konferenciju, ali nijedan od njih nije prihvatio taj poziv, pravdajući se drugim obavezama. Od preko 100 pozvanih poslanika, svega nekoliko je došlo na konferenciju. Iz Crne Gore, konferenciji je prisustvovao potpredsednik Skupštine Crne Gore Rifat Rastoder:

„Crna Gora je prije Srbije počela sa suočavanjem sa sopstvenim zabludama ili istorijskim kompleksima. Ja se, međutim, ne bih usudio ustvrditi da je u Crnoj Gori iole manji, nego u Srbiji, procent onih koji još ne žele da priznaju istinu o zločinu u Srebrenici ili onih koji osumnjičene za iste ili slične zločine još smatraju herojima. Maske jesu počele da padaju, ali trebaće zasigurno još dosta vremena i organizovanog truda da se sve maske poskidaju i da se stvore uslovi da se slično više nikada ne dogodi.”

Zamenik ambasadora SAD u SCG Roderik Mur ocenio je da je suočavanje Srbije sa zločinom u Srebrenici ključno za proces pomirenja u regionu: „Zločini počinjeni u Srebrenici, najgnusniji u Evropi od Drugog svetskog rata, ne smeju biti zaboravljeni. Neoboriva je činjenica da su pre deset godina srpske snage, pod komandom Ratka Mladića, masakrirale skoro osam hiljada Bošnjaka u enklavi Srebrenica. Znamo da je bilo mnogo srpskih žrtava ratnih zločina tokom devedesetih, u Hrvatskoj, Bosni, čak i na Kosovu. Ali argument koji ja najčešće čujem je da su sve strane krive za zločine. To, međutim, ne opravdava zločine koje su izvršili Srbi, niti oslobađa izvršioce tih zločina krivice. Mi ne osuđujemo, niti smo ikada osuđivali srpski narod kao zločinački. Nije srpski narod počinio ove zločine. Počinili su ih okrutni i beskrupulozni pojedinci. Upravo ovi pojedinci su ti koji moraju da se suoče sa pravdom pred Međunarodnim krivičnim sudom u Hagu ili pred domaćim sudovima”, rekao je Mur.

***

Glas žrtava

Kada Hotić:

“Ovdje sam s vama da razjasnimo na neki način ko nas to zavadi, šta nam to bi. Do juče moje komšije, s kojima smo pili kahvu, odjednom su se odlučili da mi, umjesto lijepog života među nama, odrede smrt jer su tako planirali. Da nije toga bilo, ja ne bih danas bila bez mog Samira, bez mog muža, bez moje braće. Ubijanjem tih ljudi, ubili su mene. Kakav je moj život kad njih više nema? To je život bez radosti. Takav život nema smisla. Jedina stvar u kojoj su se ti koji su proračunali svu tu moju patnju, prevarili, to je što nas nisu ubili sve, jer mi smo ostali da svjedočimo. Teže je zločincu nositi zločin na plećima nego meni moje patnje. Ne bih se mijenjala s njim. Domalo su mi prozvali brata i odveli ga tamo u one kuće u Potočarima. Kasnije smo saznali da su tamo mučeni ljudi. Tamo su im odrezivali sve što se moglo odrezati. Od nosa, ušiju, prstiju, oči vadili i donje dijelove tijela odsijecali. Onda su ih poljevali vodom iz crijeva. Otišla je žena tražiti WC i zavrila

u tu jednu kuću. Šokirala se. Pet dana nije znala za sebe. I danas kad priča kaže: „Samo me one oči gledaju“. Žena je bila u šoku. Kad sam gledala sina kako odlazi, visok je bio, čini mi se za glavu veći od onih momaka koji su s njim krenuli šumom, gledam te momke, poderane im majice, negdje odsječeni rukavi, rupe po leđima, ali pleća lijepa. Mladost je krenula tamo tom šumom. U to je pucano. Trebalo ih je ubiti, uništiti te mladiće. Zovnem ga: „Samire!“, on se okrenu, reko mu: „Sretno, sine“. Željela sam mu sreću. Nadala sam se da će proći, da će doći živ. Nije uspio. Danas kako da vjerujem, kako da me neko ubijedi da mogu s tim komšijama ponovo? Kažem, neću zločincima zločin oprostiti, nikad, i ne treba im oprostiti, ali voljela bih da zdravi ljudi počnu zdravo razmišljati i da osude zločin, da stvaramo budućnost koja će nam biti svima bolja. Nama na ovim prostorima je neizbježno da živimo zajedno. Mi ne možemo biti etnički podijeljeni. Nema države u svijetu koja je etnički čista. Nema je.”

Zumra Šehomerović:

„Dvanaesti jun, naveče. Strahote, urlici, povici, jauci. Noć. U toj kotlini se odliježu krici ljudi, žena. Neko viče: „Odvedoše mi sina!“. Neko pomaže: „Siluju mi kćerku!“. U Potočarima su se dešavale strašne stvari. Ljudi su se zgrozili pred prizorom koji su vidjeli na posljednjem snimku ubijanja šest nevinih dječaka, ali ja vam moram reći da sam se samo podsjetila jer sam vidjela mnogo strašnije stvari. Ipak mislim da je lakše ubiti čovjeka iz vatrenog oružja nego ga klati nožem i slušati njegovo krkljanje. Ja ipak mislim da je lakše gledati ubistvo nego vrisku djevojke koju siluju. Ja ipak mislim da mi je lakše vidjeti ovo nego prizor u Potočarima – gomilu prstiju, ušiju, iskopanih očiju, koje su, i tako mrtve, na jednoj gomili, tražile spas. U Potočarima su u jednom trenu umirali ljudi, bili su klani, silovani, vješani i rađani. U Potočarima je u jednom trenu zaustavljen život samo za toliko za koliko se moglo trepnuti okom. Sva vozila koja su bila pripremljena za narod koji se trebao evakuisati iz Potočara, bila su iz Srbije, iz Šabca, iz Valjeva, Užica, pa čak su i autobusi iz Novog Sada bili parkirani pred Potočarima, autobusi za evakuaciju ljudi iz Potočara. Znači, sve je bilo pripremljeno, izrežirano i spremno.”

Hiba Mehmetović:

„Nezadovoljna sam ovim kaznama kojima kažnjavaju ove zločince koji idu u Hag. Ja lično smatram da je to velika nepravda. Ja lično sam time uvrijeđena. Nekad se upitam – bože dragi, pa je li taj ljudski život toliko bezvrijedan? Ja sam sad sama, živim bez ikoga. Imam prijatelje, imam ove moje drugarice, ali vegetiram kao biljka i čekam dan kad ću umrijeti. Živim za taj dan. Ne znam zbog čega živim. Željela bih da ih nađem, da ih dostojanstveno ukopam. Nekad pomislim – bože, možda su živi, možda će mi doći... Evo mog Kemala. Evo Nedžada. Idu... Nekad ih ujutro zovem... Blago tebi Zumro, blago tebi Kado, bar imate nekog da vas čeka kod kuće. Ja se sad vraćam kući praznoj. Praznoj. Ne mogu više. Hvala vam lijepa. Oprostite, molim vas. Oprostite...”

Sabra Kolenović:

„Ipak je svo zlo poteklo iz Srbije, uz pomoć naših komšija Srba iz Bosne. Ali da nije Srbije bilo, oni ne bi mogli uraditi ono što su uradili. Svo oružje, i lako i teško, dobili su iz Srbije.”

Sabaheta Fežić:

„U Potočare sam došla 11. jula sa svojim sinom u popodnevnim satima, i tu je bilo jako puno izbjeglog stanovništva. Bile su strašne vrućine, prvu noć sam preležala sa svojim sinom u jednoj porušenoj fabrici. 12. jula 1995. godine bili smo ostavljeni na milost i nemilost četnicima, Jugoslovenskoj narodnoj armiji, raznoraznim paravojnim formacijama i domaćim Srbima, mojim komšijama. Odmah po njihovom ulasku oni su počeli izdvajati i odvoditi dječake i muškarce. Ako bi neko od njihove bližnje familije upitao gdje ih vode, odgovarali su da ih vode na saslušanje, i da će ih nakon toga vratiti. Međutim, oni su njih odvodili, i više ih nikada nisu vratili. Ni dan-danas se ne zna gdje su oni.

Ja sam tada osjetila neki strah, uplašila sam se za sigurnost svoga djeteta, pa sam napustila taj zatvoreni prostor, izašla sam na otvoreno da budem tamo među ostalim narodom, misleći da ću na taj način sačuvati svoje djete. Ali situacija se pogoršavala, sve više je bilo četnika i onih u uniformama. Bili su naoružani noževima, puškama, redenicima... bili su užasno naoružani. Tada sam vidjela mog komšiju Sretna Petrovića i Milisava Gavrića, na stotinak metara od mjesta gdje sam bila. Ostavila sam djete kod majke koja je bila sa nama, da bi došla do njih i zamolila da mi spasu djete, jer sam već bila svjesna situacije koja će nas zadesiti u Potočarima. Krenula sam kroz masu, ali smo svi bili zbijeni jedni uz druge, tako sam se teško probijala, ali mi u jednom trenutku kroz glavu prođe misao, da se moram vratiti na mjesto gdje sam ostavila djete. Bilo je to jače od mene. Odmah sam krenula natrag i našla majku koja je plakala. Pitam je, ‘majka gdje je Rijad’, ona kroz plač kaže, ‘odvedoše ga, tu su blizu’. Jao, majko moja, oni mi odveli djete. Ja potrcim do mjesta gde su stajali i nađem djete u jednoj grupi muškaraca Muslimana, dok su oko njih bili naoružani četnici. ‘Zašto ste mi odveli djete’, upitala sam. ‘Ma šta tebe briga zašto smo ga odveli, hoćemo samo da ga ispitamo, i odmah ćemo ga vratiti.’ Ja njima kažem, ‘nimate vi njega šta pitati. Ako imate nekoga nešto da pitate, to sam ja. Moje djete pustite, a mene vodite i pitajte. Šta djete zna? Ono vam ništa ne može reći’. Oni su me počeli psovati, ne daju mi djete. Onda ja njima zaprijetim: ‘Znate šta, sada ću reći ovim iz UNPROFOR-a šta vi radite’, i tu mi je to pomoglo. Vratit će oni meni moje djete. Ja sam uzela djete i došla do majke. Bili smo strašno uplašeni. Znala sam da je sada još opasnija situacija, osjetila sam da se nijedan muškarac ili dječacić neće spastiti od četnika.

Bila sam tu cijeli dan, ali je najgora bila noć između 12. i 13. jula. 13. jula sam pošla sa svojim sinom prema kamionima i autobusima koji su vršili deportaciju iz Potočara. Prvo sam morala proći živi zid napravljen od holandskih vojnika, a onda pored poredanih četnika koji su stajali pored ceste, sve do kamiona i autobusa kojima smo trebali biti deportirani. Prošla sam holandske vojnike, ali kad sam došla do četnika, oni su mi prišli i mom djetetu rekli da krene desno, a da ja idem lijevo. Ja njima kažem: ‘Ako moje dijete ide desno, ja idem s mojim djetetom’. Nisu mi dali da idem s njim. Počeli smo se otimati. Oni su vukli dijete sebi, ja sam vukla dijete sebi. Molila sam ih: ‘Molim vas, nemojte mi uzimati moje dijete! To je moje jedino dijete. Ja nemam više djece. Ako treba neko da ide, ja vas molim, vodite mene, ali mi pustite dijete...’. Ništa mi nije pomoglo. Otrgli su mi moje dijete. Nisam mogla tada ni da plačem. Dijete mi je plakalo. Nikad neću zaboraviti njegove krupne suze koje su se slijevale niz njegove bijele obraze, iz njegovih tamnomaslinastih očiju. Kad sam vidjela da više ništa ne mogu uraditi, kleknula sam na

koljena, sastavila sam ruke i rekla sam: „Molim vas, ubijete me“. Neko od njih je repetirao pušku. Pomislih: „Hvala bogu, evo ubiće me, dobro je...“. Međutim, jedan od njih kaže: „Ma šta ćeš Balinkušu ubijati“. Prišao mi je, uhvatio za prsa, ubacio u kamion. Istog momenta je kamion krenuo. Ležala sam na podu tog kamiona i ne sjećam se tog puta od Potočara do Tišće... Evo već je deset godina otkako tragam za sudbinom svog muža i svog djeteta. Evo, zaista, deset godina je, a ja još uvijek ne znam za sudbinu svog djeteta. Ne znam da li ću pronaći ijedan djelić njegovog tijela.”

***

Kao najdirektniju ilustraciju zločina koji je počinjen pre deset godina u Srebrenici, učesnici u konferenciji mogli su da pogledaju dokumentarni zapis o streljanju šestorice Bošnjaka koji je nedavno uzburkao domaću i stranu javnost. Za direktora Istraživačko-dokumentacionog centra iz Sarajeva Mirsada Tokača, to što se moglo videti u filmu, nije ništa novo: „Ovo što ste vidjeli nije ništa u poređenju s onim što još niste vidjeli. Svih ovih godina niko nije vjerovao da se sve to skupa desilo. Kad smo u junu 1992. godine objavili prve informacije o postojanju logora, koncentracionih logora na kraju 20. vijeka u Bosni i Hercegovini, isto tako nam nisu vjerovali. Rekli su da je to naša propaganda. Onda su se uvjerali da su logori postojali. Smrt. To nije ništa. Ništa. Apsolutno ništa. To će vam svaka žrtva reći. Ono što je najteže jeste ljudsko poniženje koje su nam priredili. Ljudsko poniženje kojem smo mi i dan danas izloženi. Danas bi neki u Srbiji možda htjeli da priznaju da se desila Srebrenica i da se sve na tome završi. Oni bi reducirali historiju bosanske patnje samo na Srebrenicu. To neće ići, gospodo. Azmir, koga ste vidjeli na ovom snimku, samo je jedno od 477 djece koja su ubijana počevši od marta 1992. godine.”

Tokača smatra da je cilj agresije Srbije i Crne Gore, kojima se pridružila Hrvatska, bio nestanak BiH sa geopolitičke karte. I Srbi u Srbiji su bili žrtve totalitarnog režima koji je iskoristio etnička, verska i nacionalna osećanja kako bi započeo krvavi rat protiv komšija, rekao je Tokača.

Prema njegovim rečima, oni koji su odgovorni za ubistvo šest Bošnjaka u Srebrenici su “u Srbiji bili legitimirani da to urade”, jer se za njih glasalo, data im je vlast i institucije države.” Dokle god predsednik Srbije Boris Tadić ne prizna to što je uradjeno u ime Srbije, nećemo ići napred. Postoji kolektivna, politička, moralna odgovornost kolektiva koji se zove Srbija“, poručio je Tokača.

I novinar sarajevskog nedeljnika „Dani“ Emir Suljagić smatra da je kasete o streljanju civila u Bosni bila najpotrebnija upravo samoj Srbiji: „Ja sam zaista ljut. Prvo što mi je palo na pamet kad se ovaj film završio jeste – eto, to ste vi. Evo ovo su ljudi pred kojima ste vi deset godina šutjeli. Ovo su ljudi pred kojima ste se vi deset godina sklanjali. Ovo su ljudi na koje vi niste imali hrabrosti baciti ni kamenicu. Ovo su ljudi koji su takvi onda dolazili kod mene. I sad odjedanput ispliva na površinu nekakva kasete i odjednom je Srbija kao šokirana i ja kao treba da budem zahvalan, jel’? Ma nemoj. Ova kasete nije važna za Bosnu, vjerujte mi. Uopšte nije važna. Ova kasete je važna zbog vas. To što se

ona pojavila je važno zbog Srbije. Ja nisam morao da vidim ovu kasetu da bih znao da se to desilo jer se to desilo pred mojim očima”, rekao je Suljagić.

Izvršna direktorka Fonda za humanitarno pravo Nataša Kandić, poručila je na kraju konferencije da Srbija treba da prestane da bude sklonište za onakve koji se pojavljuju na video snimku i za samog haškog optuženika Ratka Mladića: „Posle svih ovih događaja u maju mesecu, jedino normalno što bi trebalo da se dogodi,, to je da prestanemo da budemo sklonište za ovakve kao na kaseti, ali i za onakve kao što su Ratko Mladić i drugi. Da prestanemo da ubijamo na Topčideru mlade vojnike zato što tu skrivamo Ratka Mladića. Jedina poruka je da Ratko Mladić mora da bude uhapšen i predat Haškom tribunalu.”